

Натисніть тут, щоб

КУПИТИ КНИГУ НА САЙТІ

або

замовляйте по телефону:

(0352) 28-74-89, 51-11-41

(067) 350-18-70

(066) 727-17-62

О.М. Тітченко

БАРВИ РІДНОГО СЛОВА

2—4 класи

Збірник текстів-описів

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН

ББК 81.2я71
Т45

Рецензенти:
кандидат педагогічних наук, доцент
З.М. Онишків
вчитель початкових класів вищої категорії, вчитель-методист
Н.О. Будна

Тітченко О. М.
Т45 Барви рідного слова. 2—4 класи. Збірник текстів-описів. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2011. — 80 с.

ISBN 978-966-10-1164-8

У збірнику подано тексти-описи рослин, тварин, природи, зовнішності людей, дібрані з художньої та науково-популярної літератури, а також учнівські твори.

Пропонуються конспекти уроків розвитку зв'язного мовлення на тему «Текст-опис».

Для вчителів початкових класів, студентів педагогічних навчальних закладів.

ББК 81.2я71

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 978-966-10-1164-8

© Навчальна книга — Богдан,
майнові права, 2011

Вступ

Одним із найголовніших завдань у вивченні рідної мови є розвиток мовлення учнів. Від умінь учнів правильно висловлювати власні думки залежить формування навичок спілкування в різних ситуаціях та сферах людської діяльності.

Як відомо, формування мовленнєвої компетентності, яка є складовою комунікативної, здійснюється на всіх уроках української мови. Важливе місце в цьому процесі належить урокам зв'язного мовлення. Саме на таких заняттях школярі вчать застосовувати набуті знання та вміння для побудови зв'язних висловлювань.

Вимоги програми з української мови до знань і вмінь учнів із розвитку мовлення передбачають розрізнення таких типів текстів: розповідь, опис, міркування.

Цей розподіл, який знаходимо ще у риториках ХІХ століття, є умовним. На практиці типи текстів чергуються, додаючи мовленню розмаїтості.

Щоб навчити учнів красиво говорити, вдало застосовувати стилі мовлення та активізувати словник школярів, учителеві слід на кожному уроці працювати над розвитком мовлення.

У системі уроків із розвитку зв'язного мовлення важливе місце займає робота над складанням описів.

Описом прийнято вважати таке зв'язне висловлювання, яке розкриває ознаки предмета, його тимчасові характеристики чи постійні властивості, якості, стани. Текст цього типу наче відповідає на запитання «який предмет?». Найчастіше опис — це статична картина, що з'являється одномоментно.

Програмою передбачено первинне ознайомлення з описом у 2 класі, далі учні складають тексти-описи, художні та науково-популярні, за поданими зразками, з урахуванням ситуації мовлення. Лише у 4 класі школярі самостійно складають художні та науково-популярні описи, вчать будувати описи найпростіших трудових процесів, у яких самі можуть брати участь, виконують вправи на порівняння однойменних текстів-описів різних стилів.

Учитель початкових класів може успішно навчити дітей складати описи лише за умови, якщо він сам володітиме цими вміннями.

Як свідчить практика, школярам не завжди вдається описати предмет, явище чи істоту вдало.

Зупинимось на можливостях організаційної роботи над творами-описами. Її слід розпочинати зі спостереження над загадками-описами.

Наведемо декілька прикладів.

* * *

Ніжна зірка срібно-біла
на рукав згори злетіла...
Я приніс її сюди —
стала крапелька води. (*Сніжинка*)

* * *

Маленьке, сіреньке,
а хвостик, як шило. (*Мишка*)

* * *

Влітку сіренький,
взимку біленький. (*Зайчик*)

* * *

Очі в неї вузьенькі,
ніжки в неї темненькі,
рудий кожушок,
а думки — хитренькі. (*Лисичка*)

* * *

Гостроносий і малий,
сірий, тихий і незлий.
Вдень ховається. Вночі
йде шукать собі харчі.
Весь із тонких голочок,
як він зветься? (*Їжачок*)

Як бачимо, предмет в загадках не називається, але чітко вказуються найхарактерніші ознаки, за якими можна відгадати, про кого чи про що питають.

Саме загадки допомагають навчитися влучно добирати слова, вислови та використовувати їх у мовленні.

Важливим у формуванні навичок складати описи є спостереження учнів за природою, природними явищами та процесами. Суттєвим у такій роботі є безпосередній емоційно-чуттєвий контакт дітей з природою, розвиток художньо-образного мислення. Бесіди серед природи, екскурсії, на яких школярі спостерігають за небом, деревами, квітами, тваринами, збагачують уяву дитини, розширюють її світосприйняття, дають можливість вільно висловлювати свої думки, які постійно активізуються. Спостерігаючи, діти мислять, а отже, вони можуть краще, влучніше описати явище чи предмет.

Під час роботи над текстами-описами необхідно пригадати, що вони бувають художніми, науковими та діловими.

Той м'яч — великий і рябий.
Таким не грають футболісти.
Дивися, Ніно, не розбий.
В обід його ми будемо їсти.
Хай здогадається читач,
як називається той м'яч. (Кавун)

В. Шаройко

2. Бесіда.

- Які слова допомогли відгадати загадку?
- Чому автор вибрав заголовок «Дивний м'яч»?
- Чим подібні м'яч і кавун?
- Чим вони відрізняються один від одного?

Тема. СЛУХАЄМО, ГОВОРИМО, ОПИСУЄМО. ОПИС ЛИСИЧКИ

Мета. Вчити дітей складанню описів; розвивати образність мислення, вміння добирати слова, найбільш вдалі для опису, грамотно, логічно і послідовно формулювати думки і поєднувати їх у зв'язному викладі.

Обладнання: ілюстрації із зображенням лисички, білочки, їжачка, мишки, джмеля; предметні малюнки із зображенням квіток ромашки, горіха, яблука; запис пісні «Я — лисичка, я — сестричка», таблиця «Схема тексту-опису».

Хід уроку

I. Організаційний момент.

II. Повідомлення теми і мети уроку.

— Сьогодні у нас незвичайний урок. Ми всі запрошені в гості до лісової мешканки. Запрошені не тільки ми, а ще й звірята. Загадки допоможуть нам відгадати, які саме.

Але на уроці ми не лише будемо відгадувати загадки. Нам потрібно буде зробити подарунок для іменинниці — описати її вроду.

III. Робота з мовним матеріалом.

1. Відгадування загадки.

В темнім лісі проживає,
довгий хвіст пухнастий має,
їй на місці не сидиться,
а зовуть її ... (лисиця).

— Які слова допомогли вам знайти відгадку?

2. Запис відгадки у зошит.

3. Слово вчителя.

Якось ішла я лісом
і зайчика зустріла
з лукавими очима,
з мішечком за плечима,
прудкий, мов колобок,
по стежці скок та скок.
Побачив він мене
та в ліс як дремене!
Як зайчик налякався —
мішечок розв'язався
і загадки в травиці
розсипав між ялиці.
А я їх позбирала
і діткам загадала.
А ну лише, малята,
ви, знаю, молодці, —
хто зможе відгадати
всі загадки оці?

4. Відгадування загадок.

* * *

Червону шубку має,
по гілках вона стрибає.
Хоч сама мала на зріст,
та великий має хвіст.
Як намисто — оценьята...
Хто це? Спробуй відгадати. (*Білочка*)

* * *

В мене шубка з колючок,
в мене сіра спинка,
ніс — як чорний п'ятачок,
очі — намистинки.
Здогадався, мабуть, всяк,
що зовуть мене ... (*їжак*).

* * *

Хвіст — як ниточка,
сама — як калиточка,
любить дуже ніч і тишу
ця маленька сіра ... (*миша*).

5) ● Яка чудова весняна квітка сон! Весь він одягнений у світлу пухнасту шубку. Пишна фіолетова квітка схожа на дзвіночок. В її середині великий пучок жовтого пилку. А листочки порізані, ніби пір'їнки казкового птаха! Сон — окраса весняного лісу.

● Сон — багаторічна трав'яниста рослина. Висота її від 10 до 30 см. Листки розсічені, з'являються після цвітіння. Квітки великі, мають фіолетовий колір. Вони вкриті м'якими шовковистими ворсинками.

6) ● Ромашка — трав'яниста рослина родини складноцвітих з дуже розгалуженими стеблами й суцвіттями-кошиками, по краю яких розміщені білі квітки, а всередині — жовті.

Цвіте з травня по жовтень. Росте в городах, біля доріг, жител, на пустирях.

● У зеленому затишному храмі, вся переплетена золотими нитями сонця, на високому гінкому стебельці росла лугова цариця — ромашка. Це, мабуть, була найпрекрасніша в світі квіточка: рівна, висока, з сумно нахиленою набік яскраво-жовтою, в білих, ніжних, прозорих пелюсточках голівкою, ще й зверху прикроплена дрібною, як вістря сталльної голки, росичкою.

Гр. Тютюнник

II. Матеріал для вчителя.

Під час навчання молодших школярів будувати тексти різних типів формуємо також уміння надавати їм відповідної інтонації.

Під час читання художніх текстів, їх переказування чи побудови власних необхідно дотримуватися емоційно забарвленої інтонації (залежно від контексту — захоплення, радості, хвилювання, незадоволення, обурення тощо). Темп залежатиме від завдань та змісту мовлення.

З наукового тексту не можна дізнатися про ставлення автора до висловлюваного. У процесі читання або побудови таких текстів слід дотримуватися середнього темпу мовлення, а в окремих випадках, з метою виділення найважливішого, — повільного. Емоційно-експресивне забарвлення невластиве для наукових текстів. Для писемного наукового мовлення характерним є використання розповідних речень, досить великих за обсягом.

Усному діловому спілкуванню емоційно-експресивне забарвлення, як правило, не властиве. Загальна інтонація такого тексту — ділова, офіційна. Часто звучить наказ, обов'язковість виконання, категоричність. Темп повільний або середній. Мова чітка, логічна.

Розмовні тексти використовуються у побуті, під час повсякденного спілкування між рідними, добре знайомими, товаришами. Мета таких текстів — задовільнити потреби людей у побутовому спілкуванні. Адресовані вони рідним і знайомим. Основна форма функціонування — усна, діалогічна. Висловлювання мають виразне емоційно-експресивне забарвлення, яке залежить від ситуації спілкування.

III. Про вербу.

Котики-воркотики

Котики-воркотики
в мене на вікні.
Котики-воркотики —
гості весняні.
Не глядить на котиків
лиш вусатий кіт.
Мабуть, зна, що котики —
це вербовий цвіт.

А. М'ястківський

* * *

Над ставком танцюють верби,
від снігів їм ноги стерпли,
та сьогодні вже весна,
сили додає вона.
Все довкола молодіє,
все сміється, все радіє.

Верба — одне з найулюбленіших дерев у народі. Цвіт верби — це прекрасне і зворушливе диво природи. Вони, котики, квітучі гілочки верби, стають першими весняними квітами в нашому домі. Їх дарують на свята, вручають матерям, близьким. З цими пухнастими краплями в нашій уяві пов'язане повернення до тепла. Ці вербові прутики на Вербну неділю освячують у церкві, а потім несуть додому і б'ють нею хатніх, примовляючи:

— Не я б'ю, верба б'є!
Від нині за тиждень
буде Великдень.

Зміст

Вступ	3
Описи рослин	7
Описи тварин	12
Описи природи	20
Описи зовнішності людей	26
Учнівські тексти-описи	28
Уроки розвитку зв'язного мовлення	30
Складання усного опису тварин (котика)	30
Вчимося малювати словами	33
Слухаємо, говоримо, описуємо. Опис лисички	36
Каштан	41
Калина під моїм вікном	44
Таємниця свіжості	51
Відродження краси природи	55
Говоримо красиво. Твір-опис за картиною І. Левітана «Золота осінь»	59
Про одне і те ж по-різному. Складання художніх і наукових описів	69
Література	78

Навчальне видання

Тітченко Ольга Михайлівна

БАРВИ РІДНОГО СЛОВА

2—4 класи

Збірник текстів-описів

Головний редактор *Богдан Будний*

Редактор *Оксана Базан*

Обкладинка *Володимира Басалиги*

Комп'ютерна верстка *Юрія Шведа*

Підписано до друку 16.02.2011. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Прагматика. Умовн. друк. арк. 4,65. Умовн. фарбо-відб. 4,65.

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
ДК №370 від 21.03.2001р.

Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м.Тернопіль, 46008
тел./факс (0352) 52-06-07; 52-05-48; 52-19-66
publishing@budny.te.ua
www.bohdan-books.com

ISBN 978-966-10-1164-8

